

השיעור השבועי

גליון מספר 500

מדר הראשון לציון שליט"א

כתב וערך השיעור:

הרב דביר פרץ שליט"א

השיעור נמסר בכל מוצאי שבת בבית הישיבה ומשודר דרך הלוויין והרדיו ובקווי רבים. מיסודו של מדר רבינו עובדיה יוסף זצ"ל.

ר"ת	יציאה	כניסה
21:21	20:22	19:31
21:18	20:22	19:31
21:22	20:25	19:34
21:17	20:22	19:30

שלח | כ"ה סיון תשפ"ה

להפצת עלונים באזור מגוריך
התקשר: 053-4774733

אמירה לגוי בשבת

אמירה לגוי דאורייתא או דרבנן. דיבור חול בשבת. תענית דיבור. עונג שבת דאורייתא או דרבנן. תענית בשבת. שליחות בגוי. ה' נפקא מינה בין טעמי הדין של אמירה לגוי. אמירה לגוי מערב שבת. אמר לגוי ומת. אמירה לגוי לצורך מצוה. אמר לגוי ולא עשה המלאכה. אמירה לגוי בדבר השנוי במחלוקת. בישול אחר בישול בלח.

צריך לנסוע לבני ברק, או לתל אביב - לא כדי להשתתף בהפגנה, אלא כדי להחזיר אותם בתשובה... לא יאמר "לנסוע", אלא יאמר "ללכת", כי יכול ללכת גם בשבת על ידי בורגנין. וכן לא יאמר שהוא "סס" ללונדון, אבל לצורך מצוה שאומר שהולך למסור שם שיעור תורה מותר.

אין נביא רשאי לחדש

ג. בספר היראים (סימן צט) - לרבי אליעזר ממיץ שהיה לפני כ-800 שנה - כתב, שהמצוות שנדרשו מהפסוק בישעיה, 'גמרא גמיר לה ואסמכא אקרא' - קיבלו מהלכה למשה מסיני ובא ישעיה והסמיך בפסוק. שהרי אמרו בגמרא (שבת קד. יומא פ. מגילה ב. תמורה טז.) ובפסיקתא (זוטרטא, פר' בחקותי, מסעי, ואתתנן) "אלה המצוות" - שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה. ועל כרחך שזו הלכה למשה מסיני. וכן כתב החתם סופר (שבת כה. קיא. ובתשו' סי' קסח), גם בפרי מגדים (פתיחה כוללת ח"א אות יח, ובס' שו"מ סי' סק"א) כתב, שמצוות עונג שבת היא דבר תורה שהרי נאמר בסוף הפסוק "כי פי ה' דיבר". וזה מסייע לדעת רב נסים גאון (ריש ברכות), שמצוות עונג שבת היא מהתורה, שנאמר (שם) "וקראת לשבת עונג". וכן מוכח מתרגום יונתן בן עוזיאל - התנא שצינו בעמוקה - על הפסוק (שמות לא, טז) "ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת" - "למעבד תפנוקי שבתא". משמע שסובר שמצוות עונג שבת דאורייתא. מי שיסתכל בדברי הראשונים יראה שלדעת רובם מצוות עונג שבת מדאורייתא (ראה באורך ילקו"י מהדור' תשע"א שבת א' כרך א' עמ' ל והלאה).³ ולפי זה היה נראה

דאורייתא או דרבנן

א. ¹בדין אמירה לגוי בשבת, כתב הסמ"ג (לאוין עה), שמשמע מדברי המכילתא (בא פרשה ט) שאיסור אמירה לגוי מדאורייתא, ואמרנו שהש"ס שלנו (שבת קנ. עירובין סז. גיטין ח. ועוד) מלא בדין "אמירה לגוי שבות" - דרבנן, ואם כן המכילתא שחיברוה תנאים חולקת על התלמוד שלנו. אבל יש כמה טעמים לדין איסור אמירה לגוי, ועל פי אחד מהם לכאורה יצא שאמירה לגוי דאורייתא.

דיבור חול בשבת

ב. **טעם אחד, כתב רש"י** (עבודה זרה טז. ד"ה כיון) שאיסור אמירה לגוי הוא על פי הנלמד מהפסוק בישעיה (נח, יג): "אם תִּשְׁבִּי מִשְׁבֶּת רְגֶלְךָ עֲשׂוֹת חֲפָצֶךָ בְּיוֹם קִדְּשִׁי, וְקָרָאתָ לִשְׁבֶּת עֹנֵג לְקֹדֶשׁ ה' מִכָּבֶד, וְכַבְּדָתוּ מַעֲשֵׂוֹת דְּרָכֶיךָ מִמְּצוֹא חֲפָצֶךָ וְדִבַּר דְּבָר, וּמִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר 'וְדַבַּר דְּבָר' לִמְדוּ (בשבת קיג) שלא 'והא דבורך של שבת כדבורך של חול. וכן למדו (בעירובין לח.) ממה שנאמר 'ממצוא חפצך' - חפצין אסורים, שלא ילך אדם בצד שדהו ויראה מה היא צריכה למחר, איפה לקצור מהחטים או מהשעורים, וכן אם קנה דירה ובונים או משפצים את הבית שלו, אסור לו ללכת לטייל ליד הבית ולתכנן, מחר אגיד לפועלים לעשות כיוור כאן ולעשות כך, ואף שלא אומר בפה זה אסור, כי ניכר שעושה לצורך מחר. וכל שכן כשאומר בפה שעובר גם על דיבור חול בשבת.² ומכלל האיסור לדבר דברי חול בשבת, שאם רוצה לומר: מחר אני

¹ השיעור נמסר במוצ"ש פרשת בעלותך תשפ"ג, ושודר במוצ"ש האחרון בלוויין ובאמצעי התקשורת.

² בירושלמי (שבת פ"ו ה"ג) אמר רבי חנינא, בקושי התירו לשאול שלום בשבת (הובא בתוס' שבת קיג), אבל איך אפשר, זו גזירה שאין הציבור יכול לעמוד בה... ואכן כתב בערוך השלחן (סי' שז אות ב) שזה מומדת חסידות ולא מהדין, ומהדין רק דיבור חול אסור. לפעמים צריך לדבר דברים בטלים משום שלום בית, וכי יעשה עם אשתו תענית דיבור?... קודם כל אין מקור לתענית דיבור, לא בגמרא ולא ברמב"ם ולא בשלחן ערוך. הוא מבקש צלחת ועושה הו-הו עד שמבינים אותו... איפה זה כתוב בהלכה? רק לפני כמאה שנה היתה חבורה של צדיקים בירושלים שתיקנה תענית דיבור (קונטרס החיאל דף סה-עד). בגמרא (חולין פט.) אמרו על הפסוק (תהלים נח, ב) "האנשים אלם צדק תדברון", מה אומנותו של אדם בעולם הזה ישים עצמו כאילם. והכוונה היא שישב וילמד ולא ירבה בדיבורים, אבל אין הכוונה שלא ידבר כלל ואם ירצה כסא או צלחת יעשה סימנים...

מכל מקום יש שעושים כך באמצע הלימוד למיגדר מילתא, שאם יתחיל לדבר באמצע הלימוד יגרר, וזה מנהג טוב וחשוב. אני לא זוכר שמרן צ"ל עשה פעם תענית דיבור, גם בשבת, אבל מצד שני היה מעודד בעלי בתים מרחבי הארץ לעשות תענית דיבור (אגרת לבן תורה פ"ה, וע"ע ביב"א ח"ב או"ח סי' כח, וביח"ד ח"ד סי' נז), ולקרוא את כל התהלים פעמיים כמנין כפר (יב"א ח"ב או"ח סי' כד אות ב, וח"י י"ד סי' נא), שקריאת התהלים

מחזקת ביראת שמים. ומי שיעשה תענית דיבור ועל ידי כך ימנע מלפטט באמצע הלימוד, אדרבה. אצלנו בכולל "חזון עובדיה" בשנת תש"מ, לפעמים היו אברכים שדיברו פוליטיקה רבנית - אז כשמרן היה רב ראשי היה על מה לדבר... ומרן צ"ל הציע שמי שילמד בתענית דיבור, יקבל על כל שעה תוספת עשר דולר. תלנו דף על הדלת, וכל אחד סימן כמה שעות למד בתענית דיבור, וקיבלו על זה כסף. ובי"ה זה הלך טוב, אברכים עמדו בזה וישבנו בכולל ולמדנו בתענית דיבור, את כל אבן העזר וחלק מחושן משפט.

³ אסור להתענות בשבת (ש"ע ר"ס רפח). בגמרא (שבת ל.) מסופר על דוד המלך, שביקש מה' לדעת מתי יום פטירתו, "הוֹדִיעֵנִי ה' קִצְי וּמִדַּת יְמֵי מַה הִיא אֲנִי מִיָּה חֵדֵל אֲנִי" (תהלים לט, ה). אמר לו הקב"ה: גזרה היא מלפני שאין מודיעים קצו ומדת ימיו של בשר ודם, שאם לא כן יעשה עבירות, ויום לפני פטירתו יחזור בתשובה, וכיון שלא יודע מה יהיה, אולי לפתע ימצאו מוחלה או תהיה תאונת דרכים על שונאיהם של ישראל, נמצאו כל ימיו בהרהורי תשובה. אמר דוד, לפחות תאמר לי אם אמות בחורף שהימים קצרים או בקיץ, וגם זה הקב"ה לא גילה לו, ולבסוף ביקש לדעת באיזה יום בשבוע אמות. אמר לו, בשבת תמות. דוד הצטער ואמר, ריבנו של עולם, יש כל כך הרבה אנשים בעולם, סינים, יפנים, תן ליהודי עוד כמה שעות עד מוצאי שבת! אמר לו: כבר הגיעה מלכות שלמה בנך, ואין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלא נימא. אמר דוד: אני מוכן לוותר על יום אחד ולמות ביום ששי, הרי בשבת אי אפשר לטפל במת כי הוא מוקצה. אמר לו הקב"ה: אתה מוותר על יום אחד שלך, אבל אני לא מוותר, "כי טוב

שאם כדברי רש"י שלומדים את איסור אמירה לגוי מהפסוק בישעיה "ודבר דבר", נמצא שזהו איסור דאורייתא.

דעת הרמב"ם בעונג שבת

ד. אלא שהרמב"ם (פרק ל' מהל' שבת ה"א) כתב לגבי עונג שבת: ארבעה דברים נאמרו בשבת, שנים מן התורה ושנים מדברי סופרים. מן התורה זכור ושמור, ומדברי סופרים כבוד ועונג. ואמנם החתם סופר (שבת ק"א) למד בדעת הרמב"ם שמצוות עונג שבת דאורייתא מהלכה למשה מסיני, ורק מפני שאינו מפורש בתורה, קרא לה הרמב"ם "מדברי סופרים". ולכאורה כן משמע ממה שאמרו בגיטין (לז) על חתימת העדים בגט, שהיא מדאורייתא, שנאמר "וְקָתוּב בְּפִסְפֹּר וְקָתוּם", והוא פסוק בירמיה (לב, מד), ואף על פי כן קראו לזה בגמ' "דאורייתא", כי דברי קבלה כדברי תורה. אולם הרמב"ם עצמו כתב מפורש בספר המצוות (שורש א), שמה שאמרו דברי קבלה כדברי תורה דמו, הוא כדי להמחיש שדברי קבלה חמורים יותר מסתם איסור דרבנן, אבל למעשה דינם ככל דין דרבנן ואין להם דין דאורייתא.

להראות את החשיבות

ה. למרות שמן הדין נראה שמצוות עונג שבת דרבנן⁴, בכל זאת אמרנו שלדברי רוב הראשונים מצוות עונג שבת דאורייתא, להראות את חשיבות המצוה. וגם לגבי אמירה לגוי הזכרנו בשיעור הקודם שהבית יוסף (ס"ס רמד) הביא את הסמ"ג בשם המכילתא, למרות שבשלחן ערוך (ס"ט ש"ס וסכ"ב, וס"י שלח ס"ב, וס"י שמו"ס"א) סבר כדברי הרמב"ם (פ"ו משבת ה"א) שאיסור אמירה לגוי מדרבנן ולא מדאורייתא, אבל מרן רצה לזעזע אותנו ולומר: אל תזלזלו באיסור אמירה לגוי בשבת, אל תאמרו מי ציווה את מוחמד?! אלא תדעו שיש אומרים שאיסור אמירה לגוי מדאורייתא. ועל כל פנים אין הכרח להוכיח מדברי רש"י שאמירה לגוי מדאורייתא, ובפרט שכתב עוד טעם לאיסור אמירה לגוי וכדלהלן, והלכה כרוב הראשונים והאחרונים שאמירה לגוי בשבת אסורה מדרבנן.

שליחות בגוי

ו. טעם שני לאיסור אמירה לגוי בשבת, כתב רש"י (שבת קנ"ג ד"ה מ"ט) שאיסור זה הוא משום שליחות, ואף שאין שליחות לגוי, שהרי שנינו במשנה קידושין (מ"א): האיש מקדש בו ובשלו⁵, ובגמרא (מ"א): למדו שמועילה שליחות מהפסוק "תרימו גם אתם" - לרבות שלוחכם, מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית, ולכן אי אפשר לשלוח גוי - לא משנה נוצרי או מוסלמי - לקדש או לגרש אשה. אבל כתב רש"י (ב"מ ע"א ד"ה אדעתא) שלחומרא יש שליחות לגוי, ולכן לגבי איסורי שבת, אם ישראל שולח גוי לעשות איסור, שלוחו של אדם כמותו, ואמירה לגוי שבות מדרבנן (רש"י ב"מ צ').

שלא תהא שבת קלה

ז. טעם שלישי לאיסור אמירה לגוי בשבת, כתב הרמב"ם (פ"ו מהלכות שבת ה"א): אסור לומר לגוי לעשות לנו מלאכה בשבת אף על פי שאינו מצווה על השבת, ואף על פי שאמר לו מקודם השבת, ואף על פי שאינו צריך לאותה

יום בחצריך מאלף" (תהלים פד, י"א), טוב לי יום אחד שאתה יושב ועוסק בתורה מאלף עולות שעתיד שלמה בנך להקריב לפני על גבי המזבח. יש אומרים שאלף זו לשון גוזמא.

ומאז דוד המלך היה יושב כל השבת ועוסק בתורה, ויש אומרים שבביל שבת היה מקדש ואוכל וביום היה מתענה, כדי שמלאך המות לא יבוא לקחת את נשמתו בזמן האכילה, והיה מוותר על מצות סעודות שבת שנלמדה (בשבת ק"ז ס"ט"ב) כמה שכתוב שלש פעמים "היום" בפסוק (שמות טז, כח): "אֲכָלְהוּ הַיּוֹם כִּי שֶׁשֶׁת הַיּוֹם לָהּ הַיּוֹם לֹא תִמְצָאָהוּ בִּשְׂעִידָה", משום פיקוח נפש. ועוד שההנאה שלו היתה להתענות, וכמו מי שחלם חלום רע בביל שבת, כגון שראה ששיניו נפלו או שנמצא ביום כיפור בשעת נעילה (ש"ע ס"י רפ"ח ס"ה), והיה בבוזק ותפעם רוחו, אפילו בשבת יכול לצום, אבל במוצאי שבת יאכל, וביום ראשון יתענה שוב על מה שהתענה בשבת. וזה רק כאשר הוא מתרגש וחושש מהחלום, אבל אם כבר הסיח דעתו מכונו אין צורך. ורשאי לעשות הטבת חלום בשבת (חזו"ע ברכות ע"א שפה), ואין לדמות לדברי המשנה בביצה (לז): שאין דנין בשבת, ששם הטעם הוא גזירה שמא יכתוב, וכאן לא שייך טעם זה. ויעשה הטבת חלום בפני שלשה מאוהביו, ולא בפני שלשה שמקנאים בו, "וְרָקַב עֲצָמוֹת קְנָאָה" (משלי יד, ל), זה נורא ואיום, כי בתוך תוכם רוצים שהחלום יתקיים... כמה צריך לזהר ממדות הקנאה.

⁴ כשבאו אצל מרן מוהלים שמלו לאט ובינתיים התינוק בכה הרבה, הרב היה בוכה יחד עם התינוק... והיה אומר להם, תמול ותגמור בזריזות. מרן אהב את המוהל הרב אורן שמל בזריזות. ולפעמים המוהל הולך דרך ארוכה בשבת, ומבטל עונג שבת, ואף

מלאכה אלא לאחר השבת, ודבר זה אסור מדברי סופרים כדי שלא תהיה שבת קלה בעיניהם ויבואו לעשות בעצמם. ע"כ. וטעם רביעי, על פי דברי המכילתא (בא פרשה ט) על הפסוק (שמות יב, טז) "כל מלאכה לא יעשה בהם" - לא תעשה אתה ולא יעשה חברך ולא יעשה עכו"ם מלאכתך, דהיינו שלא תהיה לך אפשרות של עשיית מלאכה. והסמ"ג צידד שזו דרשה גמורה דאורייתא.

אמירה לגוי מערב שבת

ח. יש חמש נפקא מינה בין הטעמים. נפקא מינה אחת, מי שאומר לגוי מערב שבת, תבוא בשבת ותפעיל לי את המזוגן או תדליק את האש ותעשה לי קפה, לפי הטעם שכתב רש"י שאיסור אמירה לגוי משום דיבור חול בשבת, זה שייך בשבת עצמה ולא מערב שבת, אולם כתב מהר"ם מרוטנבורג (בתשו"ו ד"פ ס"י רב): יש בני אדם שסבורים שאיסור אמירה לגוי הוא דוקא כשהאמירה בעצם יום השבת, אבל כשהאמירה קודם השבת מותר, וטועים הם. וכן דעת רבינו סעדיה גאון (הובא בפס' הרא"ש ב"מ פ"ו ס"י ו), הרמב"ם (פ"ו משבת ה"א), הרא"ש (פ"ק דשבת סימן לו), וכן פסק מרן בשלחן ערוך (סימן שז סעיף ב), שאיסור אמירה לגוי הוא אפילו מערב שבת, כי לפי הטעמים האחרים, שיש שליחות לגוי לחומרא, ושלא לא תהיה שבת קלה, ושלא תהא אפשרות של עשייה, אין זה משנה מתי אמר לו לעשות מלאכה בשבת.

אמר לגוי ונפטר

ט. נפקא מינה שניה, אדם שרצה ללמוד בחדר הספרים, אבל החדר היה חשוך, והדלקת מנורה חשמלית איסורה מן התורה⁶, לכן הלך לגוי ואמר לו: תדליק לי את החשמל, ולאחר מכן צנח ונפטר ל"ע, והגוי לא הספיק לקיים בקשתו בחייו, האם נחשב לו שעבר על איסור אמירה לגוי או לא⁷. לפי הטעם שיש שליחות לגוי לחומרא, אם נפטר פקעה השליחות, וכדין השולח שליח הולכה לקדש או לגרש אשה ומת, שפקעה השליחות. כמפורש בגמרא גיטין פרק מי שאחוז. ורבי יוחנן וריש לקיש נחלקו במי שציווה לתת גט ונשתגע, האם פקעה השליחות או לא. יש בזה קצות החושן יפה מאד, כדאי לעיין שם. וגם לדברי המכילתא ש"לא יעשה עכו"ם מלאכתך", סוף סוף הוא לא עשה את מלאכת הישראל. אבל לפי הטעם של דיבור חול בשבת, אף שהגוי לא הספיק לעשות על פי ציוויו, מכל מקום דיבר דיבור חול בשבת. וגם לפי הטעם שלא תהא שבת קלה, בעצם האמירה לגוי השבת נעשית קלה בעיני הבריות.

אמר לגוי ולא הבין

י. נפקא מינה שלישית, אמר לגוי תדליק חשמל, תעשה לי כך, והגוי 'חושם' - לא הבין ולא קיים, לפי הטעם של דיבור חול בשבת, עבר על האיסור, כי מה איכפת לי אם הגוי הבין וקיים או לא. וגם לפי הטעם שלא תהא שבת קלה, בעצם האמירה השבת נעשית זולה בעיני הבריות. אבל לפי הטעם שיש שליחות לגוי לחומרא, כאן לא התקיימה השליחות, וגם לפי הטעם של המכילתא שאמורה לא יעשה העכו"ם מלאכתך, סוף סוף הוא לא עשה את מלאכת הישראל.

שמצוות המילה היא על האב והוא מונע את המוהל להיות שליחו, שהרי עונג שבת דרבנן (ראה ילקוט שובע שמחות ח"ב ע"א קלו, ושבט א"א ע"א מאו, ושבט ד ע"א ש"ו). כשאני נמצא בבריות ורואה את המוהל אומר לאבי הבן: תמנה אותי שליח. אני אומר לו: בשביל מה הזמין אותך? כדי שתהיה שליח!... אבל מכל מקום עדיף שיאמר במפורש.

⁵ ובלבד שהחתן כבר מכיר את הכלה וראה אותה, כי אסור לאדם שיקדש את האשה עד שיראנה (גמ' שם). תראה אפילו הנהגות קרתא במאה שערים שלא נפגשים בין האירוסין לחתונה, אבל פעם אחת ראה אותה, הציץ ונפגע...

⁶ ונראה יותר שגם מנורת לד איסור הדלקתה הוא מהתורה, שהרי יש שם ליפוף של מתכת שמתחמם ועובר על בישול בשבת, וכל שכן לשיטת החזון איש (סימן ג אות ט) שיש איסור בונה וסותר בהדלקה וכיבוי חשמל בשבת. [וכנראה החזון איש צפה למרחוק שיבוא יום והיו מנורות של לד, ויחשבו שזה מדרבנן, לכן החמיר מאד למנוע פירצה חמורה זו בחומות השבת].

⁷ הרי בשמים דנים על כל דבר ודבר, "משפטיך תהום רבה" (תהלים לו, ז). סיפרתי בעבר (השיעור השביעי וארא תשפ"ב) על הגאון רבי יוסף ידיד הלוי, שבא בחלום לחכם נתן סאלם - אביו של יבדל לחיים הרב אברהם סאלם, היה מלמד בתלמוד תורה, היה חסידא קדישא, גיסו של חכם עזרא עטיה - ואמר לו: אתה לא יכול לתאר את עומק הדין בשמים, פעם אכלנו לחם מטוגן בשמן, ואחר שאכלתי ושבעתי, לקחתי עוד קצת לאכול לתאבון, ודנו אותי בשמים על זה, כבר אכלת ויש לך כוח ללמוד תורה, למה אכלת עוד לתענוג. אבל תפרסם בשמי שיש בשמים פרוטקציה למי שעוסק בתורה. ב"ה שאין בג"ץ בשמים...

אמירה לגוי לצורך מצוה

יא. נפקא מינה רביעית, אם לצורך מצוה אמר לגוי תדליק את החשמל, הוא עשה שבות אחת לצורך מצוה, ואמנם בספר העיטור (הל' מילה דמ"ט ע"א) היקל לומר לגוי לעשות איסור דאורייתא לצורך מצוה, אבל לדעת הרמב"ם (פ"ו מהלכות שבת הל' ט"ו) ומרן השלחן ערוך (סימן שז סעיף ה) רק שבות דשבות לצורך מצוה מותר, אבל אין להקל בשבות אחת. ואמנם אם טעם איסור אמירה לגוי בשבת הוא משום דיבור חול, חפצין אסורים, אבל חפצי שמים מותרים, וגם דיבור חול לצרכי שמים מותר, וכמו שעושים מגבית בשבתות לשיבה או לכולל שנמצא בקשיים, ונוקטים סכומים, זה אומר מאה דולר, וזה אומר מאתיים דולר, הדין הוא שמוותר, כי אלו חפצי שמים. ורק להקדיש חפץ כמו ספר בשבת אסור. אבל לפי שאר הטעמים, שיש שליחות לגוי לחומרא, וכן שלא תהא שבת קלה, וכן לפי הטעם של המכילתא, אף שאומר לצורך מצוה עובר איסור.

אמירה לגוי שיעשה לעצמו

יב. נפקא מינה חמישית, באומר לגוי שיעשה מלאכת עצמו, אומר לו: תדליק את האש ותעשה לך קפה שחור, אני רואה שאתה עייף, כך תוכל לעזור לי יותר... האם עבר איסור או לא. מצד דיבור חול בשבת, אמר לעשות מלאכה האסורה בשבת ועבר על האיסור, אבל לשאר הטעמים כיון שהגוי עושה את מלאכת עצמו ולא את מלאכת הישראל, לא עבר איסור.

אמירה לגוי בשאר איסורים

יג. הזכרנו את דברי הרמב"ם שאיסור אמירה לגוי בשבת הוא כדי שלא תהא שבת קלה בעיני הבריות, ומשמע שזהו דין מיוחד בשבת, אבל בשאר איסורים, כגון בשביעית שאומר לגוי תזרע או תקצור או תפעיל את הממטרות לצורך השבחת התבואה, לכאורה בזה אין איסור אמירה לגוי. ובאמות כבר בגמרא (ב"מ ז). הסתפקו, מהו שיאמר אדם לנכרי חסום פרתי ודוש בה, האם מה שאמרו אמירה לגוי שבות, הוא רק לענין שבת שיש בה איסור סקילה, אבל בחסימה שהיא איסור לאו של "לא תחסום שור בדישו" ⁸ אין איסור לומר לגוי, או לא. ויש מחלוקת בראשונים האם הגמרא פשטה את הספק. הרמב"ם (פ"ג גמסכירות ה"ג) כתב: אמר לגוי חסום פרתי ודוש בה וכו', כל זה וכיוצא בו אסור ואינו לוקה. ע"כ. באו הנושאי כלים והקשו, הרי כל אמירה לגוי היא מדרבנן, ואם כן יש לנו לומר ספק דרבנן לקולא, וכמו שפסק הרמב"ם עצמו (פ"ח מברכות ה"א). וכן כתב הרא"ש שם. ואכן המגיד משנה כתב שיש גורסים בדברי הרמב"ם "אומר לגוי חסום פי פרתי ודוש בה", כלומר שהדבר מותר, מכיון שהוא ספק דרבנן. אבל היו שרצו לפרש שהגמרא פשטה את הספק לאיסור, ואינו לוקה כי לא עשה מעשה, ורק הגוי עשה. על כל פנים מצינו איסור אמירה לגוי גם בשאר לאוים, ואם כך מדוע כתב הרמב"ם טעם מיוחד לאיסור אמירה לגוי בשבת?

החידוש שאסור לומר בזמן ההיתר

יד. לפני קרוב לחמישים שנה בכולל שלנו "חזון עובדיה", מידי פעם היינו מביאים רבנים שימסרו שיעור לאברכים, ומרן זצ"ל היה מגיע בכל יום חמישי למסור שיעור, והיה מבקש, תביא את הרב ולדינברג למסור שיעור, את הרב קולין, את הרב זולטי. הרב זולטי היה רבה של ירושלים, גדול בתורה, ומרן אהב אותו, כולם אהבו אותו... והוא נתן לנו שיעור בכולל, ובמשך שעה שלימה פלפל למה הרמב"ם כתב שאיסור אמירה לגוי בשבת הוא משום שלא תהא השבת קלה בעיני הבריות, הרי לשיטת הרמב"ם גם בשאר איסורים יש איסור אמירה לגוי. והבאתי דברים בשם אמרם בילקוט יוסף שבת כרך ב' (ס"ז עמ' רלד), ואומר בקיצור, שאיסור אמירה לגוי שייך באיסור תמיד, לעולם אסור לחסום פי פרה ולדוש בה, ובא הרמב"ם לחדש שבמלאכות שבת למרות שהאיסור אינו תמיד, וביום חול מותר

⁸ ועיבור על לאו זה גם אם גער בקולו על החשור להמשיך, וכן באיסור "לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו", אם הנהיג אותם בקולו ואמר "דיו", עובר על הלאו, כי על ידי אמירתו נעשה מעשה (ב"מ ז).

⁹ בשיעור הקודם אמרנו שאין חשש מחזי כמבשל בפלאטה חשמלית, כי אין רגילות לבשל עליה, אלא רק לחמם. ואמנם הגר"ש אלישיב וחכם בן ציון החמירו בזה (הובאו בילקוט שבת א"א עמ' תקי והלאה), אבל כך משמע מדברי הרשב"א (שבת מו), וכן מדברי המהרי"ל (הלכות שבת אות טז). כשהראו את הראיות לרב אלישיב, זה היה חידוש בשבילו,

לעשות מלאכות, בכל זאת אסור לומר לגוי מערב שבת שיעשה מלאכה בשבת, כדי שלא תהא השבת קלה בעיניו ויבוא לעשות בעצמו.

אמירה לגוי בדבר השנוי במחלוקת

טו. להלכה ולמעשה איסור אמירה לגוי מדרבנן, שלא יצא מכאן משהו שיתבלבל ויחשוב שזה מדאורייתא, שהרי הש"ס מלא בדיון "אמירה לגוי שבות" - דרבנן. ואם כן כל שיש ספקות בדבר, אומרים ספק דרבנן לקולא. למשל, כתב החיד"א (שיורי ברכה סי' שיש סק"א) בשם השער אריה ומהרי"ל ואלי, שמי שאוכל מרק בשבת - האשכנזים אוכלים מרק בליל שבת עם קניידלך ואנחנו לא רגילים בזה - ורוצה לומר לגוי שיקח את המרק מהמקרר ויניח אותו על גבי הפלאטה, האם מותר לומר לגוי או לא. נחלקו הפוסקים אם יש ביטול אחר ביטול בלח, ואם נאמר שאיסור אמירה לגוי מדאורייתא יש להחמיר, אבל עכשיו קבענו במסמרות שאיסור אמירה לגוי בשבת הוא שבות מדרבנן, וממילא יש לומר בזה ספק דרבנן לקולא. ונרחיב.

תרנגולתא דרבי אבא

טז. במשנה שבת (קמ"ה) כל שבא בחמין מערב שבת שורים אותו בחמין בשבת. ובגמרא אמר רב חסדא, כגון תרנגולתא דרבי אבא. רבי אבא היה לוקח תרנגולת מבושלת מבעוד יום, ובשבת היה מכניס את העוף למים רותחים כדי שיתחמם, "שיקע צרינו בתוכו", והיה אוכל, כי אין ביטול אחר ביטול. נחלקו הראשונים אם הדוגמא שהביאה הגמרא היא בדוקא, וכל ההיתר הוא דוקא בדבר יבש כתרנגולת, אבל דבר לח כגון מרק, על ידי שמתקרר אין בו טעם, וחימומו הוא ביטול, ולכן יש ביטול אחר ביטול בלח. זו סברת רש"י (שבת לד:), התוספות (ישנים שבת לו:), הרא"ש (פ"ג דשבת סימן י'), רבינו יונה (באגרת התשובה, מביאו תימוק"י ב"ב י'), ולעומתם דעת הרמב"ם (פ"ט מהלכות שבת ה"ג, ופכ"ב ה"ח), הרמב"ם והרשב"א והרי"ט והר"ן (שבת מו:), ועוד, שאין ביטול אחר ביטול בין ביבש ובין בלח, והדוגמא שהובאה בגמרא לאו דוקא, כי העיקר שכבר היה מבושל מבעוד יום.⁹

איך אנחנו היינו פוסקים

יז. אילו היינו חושבים לפסוק את ההלכה, לכאורה לא היינו מחמירים כדעת הראשונים בני אשכנז, רש"י ותוס' ועוד, אלא היינו פוסקים להקל כדעת הראשונים הספרדים הרמב"ם והרשב"א ועוד, ולא בגלל גזענות ח"ו... אלא בגלל שהם רבותינו ואנו תלמידיהם, ובפרט שהרמב"ם היה כאן מרא דאתרא, וכמו שכתב מרן בשו"ת אבקת רוכל (סי' י, לב ועוד). הפלא שמרן השלחן ערוך (סימן שיש סעיף ד, טו) פסק להחמיר שלא כדעת הרמב"ם ושאר רבותינו הספרדים, ולמה לא היקל עלינו? כוחא דהיתרא עדיף!... אלא שיש כאן מחלוקת בין שני עמודי הוראה, הרא"ש החמיר, והרמב"ם היקל, והרי"ף לא גילה דעתו, והמחלוקת היא בדבר דאורייתא, לכן מרן החמיר, וכמבואר בגמרא (ע"ז טז). שכאשר נחלקים שני חכמים שווים, בשל תורה הלך אחר המחמיר, ובשל סופרים הלך אחר המיקל.

מחלוקת בדאורייתא

יח. מה שאמרנו שהמחלוקת בדיון ביטול אחר ביטול בלח זו מחלוקת בדאורייתא, יש מוכיחים כן מהדין שמוותר מערב שבת להטמין בדבר שאינו מוסיף הבל - הבל ולא הבל, הבל הרגו קין... כלומר שמוותר להניח שמיכות על הסיר כדי שישמרו על החום, ומוותר שיגעו בדפנות, ולמרות שזה נקרא הטמנה, אבל מערב שבת מותר¹⁰. ואולם בשבת עצמה אסור להטמין כלל, ולא רק בדבר המוסיף הבל כגון פסולת זיתים ושומשמן, אלא אפילו בדבר שאינו מוסיף הבל אסור. והגמרא (שבת לד.) שואלת, מפני מה אמרו שאין טומנים בשבת בדבר שאינו מוסיף הבל? ומיישבת, גזירה שמא ירתית. ופירש רש"י, שמא ימצא קדירתו צוננת כשירצה להטמנה, וירתיחנה תחלה ונמצא מבשל בשבת. ע"כ. וצריך להבין, הרי ברור

ואמר בעדינות, אני לא רגיל לפסוק כך. אבל אנחנו פוסקים להלכה להקל בזה, בין לספרדים ובין לאשכנזים, כשיש הבדל אני אומר לספרדים כך ולאשכנזים כך. עם כל הכבוד לרב אלישיב שהיה גדול הדור, הם לא קיבלו הוראותיו, והיו עוד גדולים. והלכה כדעת מרן זצ"ל שאין מחזי כמבשל בפלאטה חשמלית.

¹⁰ ואם מניח שמיכות על הסיר מלמעלה באופן שאין נוגעות בדפנות, אין בזה איסור הטמנה כלל ומותר אף בשבת. כך מבואר בדברי הר"ן (שבת כב ע"א מדפי הרי"ף) - הביאו הבית יוסף (סי' רנו).

שהמאכל מבושל ורק צריך להרתיחו ולחממו ולא לבשלו, ומעתה אם מדובר בתבשיל יבש, הרי מותר לחממו ולא צריך לגזור שמא ירתיח, אלא על כרחך שמדובר בדבר לח, ויש בישול אחר בישול בלח. ואילו איסור בישול אחר בישול היה מדרבנן, לא היו גוזרים שלא להטמין שמא ירתיח, כי זו גזירה לגזירה, אלא ודאי שהסוברים שיש בישול אחר בישול בלח, לשיטתם המחמם דבר לח עובר על איסור בישול מדאורייתא. ואמנם לדעת הרמב"ם (פ"ד מהל' שבת ה"ג) הגזירה היא שמא יטמין ברמץ ונמצא חוטה בגחלים. ולכן מרן השלחן ערוך החמיר בבישול אחר בישול בלח¹¹, משום שהוא ספק דאורייתא.

אמירה לגוי בבישול אחר בישול

יט. נשוב לנידון שלנו, האם מותר לומר לגוי להניח תבשיל לח על הפלאטה, אם איסור אמירה לגוי היה מדאורייתא, כאשר הפוסקים חולקים ביניהם אם יש בישול אחר בישול בלח, היה צריך להחמיר מדין ספק דאורייתא לחומרא. אבל כיון שלהלכה אמירה לגוי דרבנן, אנו אומרים ספק דרבנן לקולא, ומותר לומר לגוי שיחמם את התבשיל הקר. אלו דברי החיד"א בשם השער אריה ומהר"ל ואלי, וכן כתבו התפארת ישראל על המשניות (בכלכלת שבת בסוף דיני אמירה לעכו"ם אות ה) והרב זרע אמת (ר"ס מ) ועוד. והטעם בזה, כי כשמרן השלחן ערוך פסק שיש בישול אחר בישול בלח, לא מחק את הדעה השניה, אלא החמיר משום ספק דאורייתא, אבל באמירה לגוי דרבנן, יש לומר ספק דרבנן לקולא.

השגה מדברי הרמ"א

כ. היה מי שהשיג עלינו מדברי הרמ"א (סימן רנ"ג סעיף ה): כל הדברים שאסור לעשות מדברים אלו, אסור לומר לאינו יהודי לעשות. לכן אסור לומר לאינו יהודי להחם הקדירה אם נצטנן, ואם עשה כן, אסור לאכלו אפילו צונן. ע"כ. לפני כשלישים שנה כשנפתחה הישיבה הגדולה שלנו "חזון עובדיה", משה סבא ע"ה - שהיה דבק בהלכות של מרן זצ"ל, טלפן למרן ממקסיקו ואמר: באו לכאן אברכים משיבת "קול יעקב", שעל מה שהרב אומר מותר הם אומרים אסור, ועל מה שאומר אסור הם אומרים מותר, וחילופיהן בגולם. גאונים אשכנזים כמו הגאון מטשיבין, הרב מטעפליק, הגאון הרב מבריסק, רבני משפחת אדלשטיין, ידעו להעריך את מרן, אבל יש כאלה שלא יודעים להעריך. משה סבא היה חסיד גדול של מרן ולא יכל לסבול את זה. וכשהיה כאן בארץ שמע ממני שיעורים, וביקש ממרן שאבוא למקסיקו לחזק את הדרך של מרן. ואכן כך דרכנו, לחזק את פסקי מרן זצ"ל, ולא כילד שאומר "כך אבא אמר" וזהו, אלא להביא ראיות וליישב קושיות בשכל נכון. מרן קרא לי וסיפר מה ששמע ממשה סבא, ואמר לי: תטוס לשם לשבועיים, והוא יממן לך מלון. אמרתי לו: יש לי ישיבה חדשה, איך אעזוב הצאן ללא רועה? אמר לי: תלך לשם, ואני אבוא בכל יום לישיבה ואמסור שיעורים, תהיה רגוע... וכך היה. כשחזרתי הבחורים הצטערו, היה להם את מרן זצ"ל...

קבלת הפנים

כא. כשהגעתי למקסיקו, מיד כשירדתי מהמטוס, אמר לי משה סבא, הרב, כל העיר מלאה מודעות על כבודו, שאלתי: אלו מודעות, "ברוך הבא

בשם ה'?" לא, מודעות נגד!... צילמו קטע מהילקוט יוסף (סימן שיה, עמ' רו) שמותר לומר לגוי לקחת מרק צונן שמבושל מאתמול ולחמם אותו על הפלאטה עד שיגיע לחום שהיה סולדת בו, ומאידך צילמו את הקטע בדברי הרמ"א הנ"ל, שבאופן זה אפילו בדיעבד אחר שהתבשיל נצטנן אסור ליהנות ממנו בשבת, ועשו חץ ביניהם. כמובן המודעות האלה צריכות גניזה... אמרתי לו: תביא לי בית יוסף למלון, מתי יש לי שיעור? מחר ב-12:00 בישיבת כתר תורה. בע"ה אדבר על כך בשיעור. מיד טלפנו לאנשים ופרסמנו שמחר אמסור שיעור בנושא של המודעות. למחרת יכולתי לעבוד עליהם ולומר להם שהאשכנזים יצאו ביד רמ"א ואילו אנחנו קיבלנו הוראות מרן... אבל האמת שמקור דברי הרמ"א הוא בבית יוסף בשם הרשב"א (שו"ת החדשות סי' יח). (ראה את ההמשך והיישוב בגיליון השיעור השבועי קרח תשפ"ג).

Yitzhak Yosef
The Rishon Lezion
Council of Torah Sages
Jerusalem

יצחק יוסף
הראשון לציון
מועצת חכמי התורה
ירושלים

בס"ד, ערש"ק פרשת בהעלותך, 498/פ"ה

אל אחינו בית ישראל ה' עליהם יחיו.

בימים אלה כאשר מחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה, אין לנו על מי להישען אלא על אבינו שבשמים ותולעת ישראל אין כוחה אלא בפיה.

לכן יש להתחזק בתפילה ובלימוד תורה להצלחת החיילים וכוחות הבטחון בכל מקום שהם ולישועת עם ישראל.

לאחר תפילת עמידה יאמרו 'אבינו מלכנו' וכן בשעת פתיחת ההיכל יאמרו פרקי תהילים ולכל הפחות מזמורים, קב"א, קל' וקמ"ב.

יש להמשיך להתחזק ביתר שאת וביתר עוז בלימוד התורה בכל מקום שהם.

בכל עת שאין הנחיה של כוחות הבטחון להיות באופן מידי בצמור למרחב המוגן יש להמשיך בתפילה ובלימוד בבתי הנסות ובבתי המדרש כאמור לעיל.

וה' יתברך יראה בצרת עמו ישראל ויחיש גאולתו גאולת עולם ונזכה שבימינו תושע יהודה וישראל ישכון לבטח בארצו אכ"ר.

בברכת התורה ובברכת שבת שלום.

יצחק יוסף
הראשון לציון

הלשכה: ישיבת חזון עובדיה ירושלים | טל': 02-5377748, פקס: 02-5377748
The office: Yeshivat Hazon Ovadya Jerusalem, Israel | Tel: 02-5377748, Fax: 02-5377748
דוא"ל: Elishahmaran@gmail.com

חדש. חדש. חדש

ברכה אישית ממרן שר"יט"א במוצאי שבת
בסיום השיעור השבועי הגדול בעולם

לפרטים: 053-477-4733

רוטב. וכן כתבו הפרי מגדים (סימן רנ"א סק"א, וסימן רנ"ט סק"ג), הזרע אמת (חאו"ח סי' לט) - לפני כ-250 שנה, מרן החיד"א בברכי יוסף (סימן ש"ח סק"ו), נהר שלום וינטורה (סי' ש"ח סק"ח), פתח הדביר (סימן ש"ח סק"ו), שם חדש (דף נ"ח ע"ד), ארץ חיים סתהון (סימן ש"ח סק"ח), הגאון המהרש"ם בספרו דעת תורה (סימן ש"ח סק"ט), הגאון רבי צבי פסח פראנק (הר צבי ח"א חו"ת עמ' רס"ג) ועוד, שהולכים אחר הרוב. שלא כדעת הלבוש (סימן ש"ח סק"ט).

¹¹ אבל כשהרוב יבש מותר לחמם על הפלאטה, ורוב יבש היינו שיעקר התבשיל הוא יבש. שימו לב שמרן בשלחן ערוך (סימן ש"ח) לפעמים כתב "רוטב" (סעיף ה) ולפעמים "מרק" (סעיף ד, טו), מה ההבדל? אם נקרא "מרק", אף שיש בו קניידלך ותפוחי אדמה, זה נחשב תבשיל לח, אבל אם התבשיל נקרא "חמין" או "דגים" ויש בו מעט "רוטב", זה נחשב תבשיל יבש. זו לא סברה שלי, אלא כך כתב המנחת כהן (שער ב סוף פ"ב) - היה לפני קרוב ל-400 שנה, והסביר שאי אפשר לצמצם ואין לדבר סוף, מי שיחטף תפוח אדמה מבושל יראה שיוצא ממנו